

Ростислав ПИЛИПЧУК

*Київський національний університет
театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого*

ПРО «АВТОРСТВО» ІВАНА ВАГИЛЕВИЧА ЩОДО ДЕЯКИХ ПОЛЬСЬКИХ ВІРШІВ

У статті автор з'ясовує проблему належності Іванові Вагилевичу деяких віршів і статей на мистецтвознавчі теми. Він обгрунтовує непричетність І. Вагилевича до авторства цих творів, водночас заперечує висунуту М. Шалатою гіпотезу про належність цих віршів польському письменникові Юзефові Дзежковському і доводить належність цих творів польському письменникові Янові Добжанському.

Ключові слова: *проблема авторства, мистецтвознавство, польська поезія, діалог культур.*

The article author trying to solve problem of Ivan Vagilevich authorship of some polish poems and articles on history of art. He trying to justify that Vagilevich isn't author of that productions. At the same he criticize theory of Shalata who is trying to justify that that productions belong to polish writer Uzef Gejkovskij. And trying to prove that those productions belong to polish writer Yan Dobganskij.

Key words: *author problem, art history, polish poems, cultural dialogue*

W artykule autor przedstawia problem autorstwa niektórych wierszy i artykułów Iwana Wagilewicza na tematy dotyczące sztuki. On obala tezę o autorstwie tych utworów Iwana Wagilewicza, jednocześnie zaprzecza wysnutą przez M. Szalate tezę o Józefie Dzierzkowskim jako twórcy tych wierszy i udowadnia, iż autorem tych poezji był polski pisarz Jan Dobrzański.

Słowa kluczowe: *problem autorstwa, wiedza o sztuce, poezja polska, dialog kultur.*

Коли вийшло друком останнє, найповніше видання творів письменників «Руської трійці» – М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я Головацького [1] здивувало те, що, поряд з поетичними творами І. Вагилевича польською мовою, опублікованими тут уперше, не були вміщені вірші, зареєстровані в найповнішому бібліографічному покажчику, присвяченому життю і творчості названих письменників [2, 86]. Упорядник (М.Шалата) ніде – ні у вступній статті, ані в примітках – не пояснив, – чому з п'ятох польськомовних віршів, зафіксованих у згаданому покажчику, вмістив тільки один – «Spotkanie» («Зустріч»). На цю обставину звернула увагу рецензентка згаданого видання Г. Бурлака [3, 72]. У листі до редакції «Радянського літературознавства» М. Шалата уточнив, що те місце у вступній статті до книжки, де говорилося про авторство польських віршів, приписуваних І. Вагилевичу, скоротили при виданні [4].

М. Шалата з'ясував, що серед п'ятох віршів, надрукованих на сторінках львівського двотижневика «Dziennik mód paryskich» (далі –

«Журнал паризьких мод») у 1841–1842 рр., тільки один – «Spotkanie» («Зустріч») – опублікований із зазначенням прізвища І. Вагилевича (1842. – 16 лют. – № 4 – С. 29), а чотири – «Piosenka życia» («Пісенька життя». – 1841. – 1 берез. – № 5. – С. 39). «Odpowiedź na wiersze «Młodość i doświadczenie», umieszczone w № 6 «Dziennika mód paryskich» («Відповідь на вірші «Молодість і досвід», уміщені в № 6 «Журналу паризьких мод». – 1841. – 16 квіт. – № 8. С. 60–61), «Czem są marzenia? Do K[arola] S[zajnochy]» («Що таке мрії? До К[ароля] Ш[айнохи]»). – 1841. – 1 лип. – № 13. – С. 101–102), «Tęsknota» («Туга». – 1841. – 16 лип. – № 14. – С. 109) та ще стаття «Mejerber» («Мейєрбер». – 1841. – 16 черв. – № 12. – С. 95–96) [5], – підписані криптонімом J. D., який, за припущенням М. Шалати, «бібліографи прочитали як «Jan Dalibor», тобто справжнє і прибранє ім'я Вагилевича...» (РЛ, 66). М. Шалата слушно припускає, що джерелом інформації для укладачів бібліографічного покажчика послужила «Бібліографія», опублікована В. Коцовським у першому зібранні творів письменників «Руської трійці», а саме така позиція: «3. »Dziennik mód paryskich» (польська час[опись] у Львові). У перших трьох рочниках (1840–[184]2) знаходяться польські вірші Вагилевича (перших двох роч[ників] ми не могли добути; в 3-ім на стор. 29: Spotkanie)» [6]. На тій підставі, що Коцовський перших двох річників за 1840–1841 рр. не бачив, Шалата робить висновок, що останній, «не бачивши, звісно, висловив чужу здогадку, яка вперше прозвучала сорок з лишком років до нього (здогадку чи просто припущення)» (РЛ, 66).

Постає запитання: чи Шалата висловлює власний здогад або припущення, чи він достеменно знає, але не каже, хто саме за сорок з лишком років до Коцовського згадував про публікації кількох польських віршів Вагилевича в «Журналі паризьких мод». Така інформація була б не зайвою в обговорюваному питанні.

За нашими відомостями, про польські вірші Вагилевича першим висловився у пресі відомий польський поет, історик і видавець Август Бельовський (1806–1876), який через кілька тижнів після смерті Вагилевича анонімно надрукував у львівському часописі «Dziennik literacki» «Спогад про Івана Вагилевича», який є фактично першим просторим нарисом життя і творчості українського поета й ученого.

Зіставлення фактів з біографій обох сучасників – Вагилевича і Бельовського – дає підстави зробити висновок про можливість їхнього знайомства ще в шкільні роки. Бо старший за Вагилевича на п'ять з половиною років Бельовський навчався протягом 1815–1823 рр. у нормальній школі й гімназії в Бучачі (тепер райцентр Тернопільської області), а Вагилевич учився в тій самій Бучацькій нормальній школі у

1818–1822 рр. Могли зустрічатися вони і в Станіславі (тепер м. Івано-Франківськ), бо там у 1822–1829 рр. навчався у гімназії Вагилевич, і туди міг періодично заїжджати бучацький гімназист, а з 1823 року – студент філософського факультету Львівського університету Бельовський, який у 1813–1815 рр. розпочинав навчання в тому місті, отже, був з ним тісно зв'язаний.

Коли Вагилевич після закінчення гімназії вступив до Львівської духовної семінарії (1830), то міг там зійтися з Бельовським, але відомо, що тісні контакти між ними встановилися тільки після того, як Бельовський – учасник польського визвольного повстання 1830–1831 рр. – повернувся до Львова і відновив навчання в університеті.

Вагилевич, як свідчить Бельовський, характеризуючи період його навчання у школі, Львівському університеті та в семінарії, не обмежувався тільки вивченням обов'язкових предметів за програмою, а читав наукову й художню літературу, «виявив охоту до випробування власних сил у письменницькій справі і гаряче прагнув познайомитися з ученими людьми» [7]. І далі: «Замолоду кохався в поезії і сам складав вірші, які переховував у дуже старанних копіях. Поетом не був, добре це відчував, через це також мало кому показував ті свої твори, і найбільш довірені приятелі тільки випадково про них дізнавалися. Як цікавинку додаємо тут з того роду його творів кілька уривків» [8].

Очевидно Бельовський і належав до кола тих «найбільш довірених приятелів», яким Вагилевич зв'язався як поет, автор польськомовних віршів. Однак Бельовський нічого не сказав про публікації тих віршів. Складається враження, що він не пам'ятав навіть про опублікований у «Журналі паризьких мод» вірш Вагилевича «Зустріч», хоч належав до літераторів з кола цього журналу і протягом 1840–1847 рр. опублікував на його сторінках багато власних творів.

Другим автором з тих, що писали про польськомовні вірші Вагилевича, був польський же письменник і публіцист Ян Захар'яевич (1825–1906). У варшавському часописі «Tygodnik ilustrowany» незабаром після смерті Вагилевича він опублікував спогад «Іван Вагилевич», що, так само, як і спогад Бельовського, переріс у розгорнутий біографічний нарис. Щоправда, Захар'яевич уперше зустрівся з Вагилевичем як студент Львівського університету у 1845 р. і відомості стосовно ранішого періоду його життя міг одержати від інших.

А проте свідчення Захар'яевича становлять певний інтерес. «Був [Вагилевич. – Р. П.] ровесником і товаришем членів літературного гуртка, що видав кілька славнозвісних письменників, таких як Бельовський, Лешек Дунін-Борковський і його покійний брат Юзеф»

[9]. І далі: «Загальна течія поезії захопила була й Вагилевича. У той час він писав і приятелям своїм багато читав, але дуже мало друкував, і то під псевдонімом «Далибор». Портфель його вже заповнився багатьма ліричними творами» (Захар'ясевич, 55), але, зазначає мемуарист, Вагилевич, як і багато інших його сучасників, зокрема Бельовський, покинув «країну поезії», віддаючи перевагу науковим дослідженням.

Тут одразу слід зупинитися на твердженні про псевдонім «Далибор». Насправді такого псевдоніма Вагилевич жодного разу не вжив. Він, услід за іншими членами літературного гуртка «Руської трійці», які додавали перед власним іменем приbrane ім'я староруського чи старослов'янського походження, підписував деякі свої наукові праці так: Далибор Іван Вагилевич. Але ніколи він не підписувався ні «Далибор», ні «Іван Далибор».

Повернімося до мемуарів Захар'ясевича. Він пише: «Нероздільним товаришем Бельовського був Вагилевич і рука в руку пішов з ним разом. Грубий зошит синього паперу зав'язав шнурком, і відтоді жодне смертне око не бачило, що там було написано. Тільки один раз вдалося мені заглянути до того таємного архіву поета, що не відбувся. Бо Вагилевич своєю фігурою і пізнішим життям був настільки не подібний до тих творів, як не подібним є обличчя вівчачої бабусі до свого зображення з дівочих літ ... Пригнічений тягарем убогства і щоденних турбот, дух поета не зміг вилетіти поза закурени вікна вбогої кімнатки і не міг у житті побачити ясніші кольори, ніж сірі руїни. Тож не було в тій мозольній його роботі вільнішого польоту, жодна вища думка не пробилася через низьку стелю кімнатки.

Знав про це Вагилевич. Усі витвори фантазії і серця, що поривалися до висот натхнення, переписав гарним почерком, опорядив відповідними заголовками, поділивши старанно все на різні роди поезії, зв'язав шнурком і поклав на вічний відпочинок. Це був пам'ятник його завмерлих молодечих снів. Стос синього паперу, що лежав на полиці, був для нього тим, чим для зраженого коханця є листи й дрібні подарунки віроломної жінки. Поезія стала для нього віроломною, бо він був бідним, замість справляти з нею бенкет в розкішних шатах мусив тяжко заробляти на щоденний хліб» (Захар'ясевич, 55).

Так суворо, навіть жорстоко, оцінив Захар'ясевич польські вірші Вагилевича [10] з висоти прожитого за двадцять років часу, залишаючись під враженням тих нестатків, що їх терпів Вагилевич. Відомо, що достойники уніатської церкви не давали дозволу на висвячення Вагилевича від закінчення ним семінарії (1839) до 1846 р., звинувачуючи його у зв'язках з російськими діячами літератури і науки. А через двад-

цять років після смерті поета Захар'яевич повернувся до спогадів про Вагилевича і тут уже дав протилежну оцінку його польським віршам: «... Писав вдалі поезії» [11, 49-56].

Тому цілком слушно М. Шалата зауважив щодо цих творів: «Хоч вони і не становлять якоїсь особливої естетичної цінності, проте багато додають до характеристики особистості поета» [12]. Що ж до публікацій польських віршів Вагилевича, то Захар'яевичу була відома тільки одна: «В «Журналі паризьких мод», єдиному на той час літературному органі цілої Галичини, за 1842 рік є його поезія «Зустріч» (56).

Отож, перші польські біографи Вагилевича Бельовський і Захар'яевич не приписували йому тих поетичних творів у «Журналі паризьких мод», про які йшлося вище.

Хронологічно першим, за нашими відомостями, заговорив про публікацію кількох польських віршів Вагилевича в цьому журналі польський історик і публіцист Владислав Завадський (1824–1891), який саме тут друкував свої перші прозові й поетичні твори того самого 1841 року, отже, особисто знав коло літераторів, що групувалося навколо цього журналу.

У своїх мемуарах «Література в Галичині (1772–1848)», написаних у 1876 – 1877 рр. і вперше опублікованих у журналі «Przewodnik naukowy i literacki» за 1877 рік та перевиданих окремою книжкою у Львові наступного, 1878 року, Завадський висловився і про Вагилевича, про його стосунки з польськими літераторами з кола «Журналу паризьких мод» – Августом Бельовським, братами Дунініми-Борковськими – Юзефом (1809–1843) і Олександром (1811–1896): «Вагилевич розпочав свою літературну діяльність також під опікою Бельовського і Борковських. Почав з писання віршів, із яких кілька [тут і далі скрізь підкреслення наші. – Р. П.] Юзеф Борковський надрукував у «Журналі паризьких мод» [13].

В. Коцовський мав би знати це джерело, оскільки мемуари В. Завадського «Література в Галичині (1772–1848)» здобули широку популярність одразу після виходу у світ, та ще й двома виданнями: у вигляді журнальної публікації і окремою книжкою. Увагу В. Коцовського на це джерело міг би звернути хтось із тих, кому автор склав подяку за допомогу «чи то порадою, чи книжками» [14], зокрема сучасники І. Вагилевича – Я. Головацький, А. Петрушевич, Б. Дідицький, а також І. Франко та інші представники молодшого покоління українських літераторів. А втім, у переліку використаної критичної літератури про Вагилевича Коцовський не згадує мемуарів Завадського, як не згадує й іншого твору цього ж автора – «Спогади про Кароля Шайноху (1818 – 1868)»,

опублікованого у варшавському журналі «Kłosy» (1874. – № 41–42), де є таке місце: «Першим літературним гонораром у Львові була штучка на камізельку, дана кравцем Кульчицьким [видавцем «Журналу паризьких мод». – Р. П.] Вагилевичеві за поезії і якийсь науковий трактат, поданий до «Журналу паризьких мод» (343).

Алевтому ж переліку використаної критичної літератури Коцовський згадує інше джерело, з якого він міг почерпнути інформацію про кілька польських віршів Вагилевича на сторінках «Журналу паризьких мод». Маємо на увазі статтю Я. Головацького «Судьба одного галицько-руського ученого (К біографії І. Н. Вагилевича)», в якій колишній побратим Вагилевича по «Руській трійці» розповів одну з любовних історій поета, нібито наскрізь містифіковану Юзефом Дуніним-Борковським [15, 453-472]. У цій розповіді є й таке: «В приятельських розмовах, вивідавши, який у нього ідеал краси, Борковський настроїв Вагилевича, аби писав вірші, піддаючи йому теми й мотиви. Вагилевич писав мрійливі віршики і декламував свої твори; декілька з них Борковський дав надрукувати в видаванім у Львові журналі «Dziennik mód paryskich». Всі дами були нібито в захваті, весь польський учений кружок не знаходив слів похвали із намови Борковського величав Вагилевича, порівнював його з Петраркою, Байроном, Міцкевичем і, розуміється, ставив його вище всіх» [16].

Головацький також стверджує, що Вагилевич для якоїсь (особисто з ним не знайомої, але ніби палко закоханої в нього «блондинки з голубими очима») Юлії «писав сонети, які Борковський знайшов змогу передавати через тітуса, бабусь і т. ін. самій Юлії» (37, 335), що «Вагилевич діставав через співчутливих тітуса любовні листи від Юлії і посилав сею самою дорогою свої пристрасні відповіді віршами і прозою» (37, 336).

Чи Головацький пам'ятав ті публікації віршів Вагилевича в «Журналі паризьких мод», що з'явилися 40 років тому? Хтозна, чи він тоді читав цей журнал, бо з середини 1841 року до 1846 року він проживав у селі Микитинцях на Покутті, а з 1846 до осені 1848 року – в селі Хмелевій на галицькому Поділлі (тепер Заліщицького району Тернопільської області) і до Львова приїхав тоді, коли цей журнал перестав виходити. Можливе інше: Я. Головацький, який з 1867 року жив у Вільні, на території Росії, знав львівські публікації цитованих мемуарів Завадського і саме під його впливом свідчив про оті польські вірші Вагилевича.

Ясна річ, свідчення такого авторитетного сучасника, як Головацький, могло б спонукати Коцовського, що виявив тільки один вірш Вагилевича у третьому за 1842 рік річнику «Журналу паризьких мод», до такого припущення: у перших двох річниках, за 1840–1841 рр., яких він, Коцовський,

не бачив, опубліковано решту із кількох польських віршів Вагилевича.

Ще згодом цю саму версію некритично, услід за Завадським і Головацьким, повторив О. Огоновський, хоч, очевидно, не бачив журналу, бо заявив, що він «став виходити у Львові р[оку] 1835» [17, 120].

Навіть Франко не уник цього автоматичного впливу. Аналізуючи знайдений і вперше опублікований ним 1907 р. «Уривок з автобіографії. Рік 1841 і 1842» І. Вагилевича (польською мовою), він так пише про першу третину 1841 року в житті поета й ученого: «Зробимо тут маленьку перерву в оповіданні Вагилевича і поспробуємо уявити собі його в тім моменті, до якого він довів своє оповідання [тобто до великодніх свят 1841 року. – Р. П.]. Бачимо молодого чоловіка, повного надії на майбутнє, спеціально на наукову кар'єру. Він знайомий з широким кругом інтелігентних і упривілейованих людей, часто подорожує по краю, збирає етнографічні та всякі інші матеріали, носиться з науковими працями, про які згадують і заграничні публікації та товариства, при тім пише й публікує власні вірші та переклади, які мають деякий успіх бодай серед того круга, з яким він стикається» (37, 330–332).

Отже – «пише й публікує»? Що ж про це, кажучи словами Франка, вжитими ним з іншого приводу, але доречними і в даному випадку, «промовив найкомпетентніший, класичний свідок, сам Вагилевич» (37, 298)? А він, розповівши у згаданому «Уривку з автобіографії» про своє знайомство у Львові з польською літераторкою Антоніною Півовцькою в середині січня 1841 року, написав таке: «...Я дав їй почитати мої літературні праці, легкі вірші, історично-етнологічні розвідки, особливо про поховання у слов'ян, і перекладену з російської мови новелу під назвою «Усмішка мерця», яка отримала від цензури дві оцінки: *typum non meretur* і *non admittitur* (друку не заслугоує і не допускається. – Лат.)». – (37, 331).

Якщо не відомий досі текст здійсненого Вагилевичем перекладу оповідання «Усмішка мерця» російського письменника В.Одоевського був заборонений до друку, то автор міг дати Антоніні Півовцькій для читання тільки рукопис. Щодо «історично-етнологічних розвідок», то, починаючи з 1838 року, кілька з них Вагилевич опублікував у празькому журналі «*Casopis českého museum*»: «Гуцули, мешканці східного Карпатського підгір'я», «Про упирів і відьом», «Бойки, руськослов'янський народ в Галичині». Можливо, Вагилевич давав Півовцькій чеськомовні публікації своїх статей, а можливо, – їх польські оригінали. У польському журналі «*Biblioteka Warszawska*» (1841. – Т. 2) була опублікована розвідка «Поховання у слов'ян». Скоріш за все цю працю Вагилевич давав до читання в рукописі, бо на початку 1841 року

ця стаття ще не була опублікована. А що стосується «легких віршів», то це могли бути рукописи в згаданих вище саморобних збірках, з яких окремі поезії вперше опубліковані М. Шалатою в названому виданні 1982 року. Текстів цих віршів, що їх автор сам датував 1829–1841 роками (крім вірша «Зустріч»), у «Журналі паризьких мод» за 1840–1841 рр., справді, як це стверджує й М. Шалата, немає.

Навряд чи сам Вагилевич не відзначив би в автобіографії фактів публікації своїх віршів, адже в ній подано чимало подробиць з тодішнього життя письменника.

А далі Вагилевич пише таке: «Наступні місяці [після квітня 1841 року. – Р. П.] пройшли спокійно у літературних заняттях... я віддався моїм улюбленим філологічно-етнологічним дослідженням» (37, 354). І нічого не сказано про писання віршів – ні тепер, ні в наступному, 1842, році. Є тільки дві згадки про публікацію одного вірша у 1842 році. Причому Вагилевич спростовує чужі домисли про причини виникнення цього вірша: «Мій вірш, надрукований у четвертому номері «Журналу паризьких мод», вона [Юлія та ж сама. – Р. П.] відносить на свій рахунок» (37, 358), але насправді, свідчив поет, «мій вірш, який нібито я з плачем поніс до редакції «Dziennika mód paryskich», вірш, який я написав у Ожидові 19 травня 1840 р., натхнений жіночим ідеалом, зібраним з волосся Сільвії, обличчя Марії і очей Анелі» (37, 359). Йдеться, ясна річ, про єдиний опублікований у згаданому журналі польський вірш Вагилевича «Зустріч», який справді вміщений у 4-му номері за 1842 рік (від 16 лютого) і справді датований: «Ожидів, 19 травня 1840 р.».

Автобіографічні записи Вагилевича доведені до червня 1842 року. Деся після цього він взагалі порвав з Ю. Дуніним-Борковським, а отже – й з редакцією «Журналу паризьких мод». Про це свідчить його лист до Головацького від 1 липня 1843 року: «Мій колишній друг, а потім не знати що, г[осподин] Іосиф гр[аф] Дунін-Борковський умер 18 червня» [18]. Отже, сподіватись на знайдення публікацій віршів Вагилевича в названому часопису протягом другої половини 1842 – першої половини 1843 рр. не доводиться.

Шалата небезпідставно засумнівався в належності криптоніма J. D. Вагилевичу, але йому забракло джерел, фактів для доведення, кому саме належить цей криптонім. Дізнавшись із «Словника псевдонімів і криптонімів польських письменників, а також пов'язаних із Польщею» Адама Бара (Краків, 1936. – Т. 1), що одним із носіїв криптоніма J. D. був Юзеф Дзержковський, і прочитавши у «Малому словнику польських письменників», що цей повістяр і журналіст у 1844–1848 рр. був зв'язаний з «Журналом паризьких мод» [19, 49-50], Шалата на цій

підставі вирішив поправити авторів статті польського літературного словника, оголосивши цього письменника автором чотирьох віршів і статті «Мейербер», підписаних криптонімом J. D., і таким чином «увівши» його в коло авторів журналу з 1841 року.

Щоб перевірити висновок автора, довелося заглянути до поважнішого джерела, ніж «Малий словник польських письменників». У 7-му томі багатотомного академічного видання «Бібліографія польської літератури «Новий Корбут» є розділ, присвячений біобібліографії Юзефа Дзежковського [20, 294-299], з якої видно, що це був тільки повістяр і публіцист, що він розпочав літературну діяльність 1832 року «повістю з домашнього життя» під назвою «Плач і сміх», яка, проте, була опублікована аж 1838 року в упорядкованому Ю. Дунін-Борковським збірнику «Літературні твори» [21]. З відомостей, поданих у цьому ж розділі, з'ясовується, що в «Журналі паризьких мод» Дзежковський став виступати з оповіданнями і нарисами не у 1844 році, як твердить «Малий словник польських письменників», а в 1842, тобто після повернення до Галичини (до м. Збаража, тепер на Тернопільщині) з Волині (з рідного села Ксаверова. Овруцького повіту, тепер Малинського району Житомирської області; в дореволюційний час ця місцевість входила до складу Росії). Отже, Ю.Дзежковський фактично перебував до 1841 року за кордоном, і, можливо, й не знав про появу в 1840 році нового журналу у Львові.

Уважний перегляд перших чотирьох річників названого журналу підтвердив відомості 7-го тому «Бібліографії польської літератури «Новий Корбут»: у перших двох річниках немає творів, підписаних чи то повним прізвиськом Юзефа Дзежковського, чи то псевдонімом *Bolesta*. Перший твір – нарис «Балагули. Кілька рис із теперішнього життя. 1. В'їзд до Бердичева» опубліковано в тому самому номері, що й вірш Вагилевича «Зустріч» (1842. – 16 лют. – № 4. – С. 29–32). Є твори Ю. Дзежковського в наступних номерах цього третього річника (1842) і в наступних річниках аж до 1845 року, коли-то Ю. Дзежковський порвав зв'язки з цим журналом (повернувся до нього тільки в 1847 році, але вже як один з його співредакторів).

Усе сказане вище ще не виключає припущення, що криптонім J. D. під віршами в «Журналі паризьких мод» за 1841 рік належав Юзефу Дзежковському. Адже згаданий вище 7-й том «Бібліографії польської літератури «Новий Корбут» стверджує, що поруч з псевдонімом *Bolesta* цей письменник вживав ще й криптоніми J. D. і J. Dz. (294).

А проте докази супроти такого припущення є.

Оскільки Шалата заявив: «Уважне вивчення чотирьох перших щорічників журналу (1840–1843), крім підтвердження автентичності Вагилевичевого вірша «Зустріч» (1842, № 4), результатів не принесло. Виявлено хіба ще один матеріал, підписаний криптонімом «J. D.», – театральну рецензію (1841, № 23)» (РЛ, 66), – то можна було б покласти на автора і вважати питання закритим. Однак краще ні на кого не покладатись і перевірити джерело *de visu*.

Довелося уважно переглянути перші чотири річники того ж таки журналу [22]. Ми виявили тут кілька матеріалів, які наводять на роздуми.

У тому самому другому річнику, в якому надруковано за підписом J. D. згадані вище вірші, статтю «Мейєрбер» і театральну рецензію, на яку першим звернув увагу М. Шалата, вміщено трактат «Жінка» (1841–16 листоп. – №22.– С. 173–176; 16 груд. – № 24.– С. 188–191) з позначенням повного імені і прізвища автора – Яна Добжанського. А це наводить на думку про небезпідставність такого сусідства.

У третьому річнику журналу, за 1842 рік, вміщено другу театральну рецензію (1842.–1 груд. – № 23.– С. 182–184), підписану криптонімом J. Do..... (вісім крапок).

У четвертому річнику вміщено третю театральну рецензію (1843.– 3 черв. –№ 12.– С. 96), яка підписана повним прізвищем J. Dobrzański.

Отож, три театральні рецензії в одному журналі, підписані повним прізвищем J. Dobrzański і криптонімами J. Do.....(вісім крапок, що відповідають решті літер польського написання прізвища: Dobrzański) та J. D. Чи не належать вони одному авторові?

Звернімося знову ж до «Бібліографії польської літератури «Новий Корбут»: у згаданому вже 7-му томі на с. 270–272 вміщено бібліографічний розділ, присвячений Янові Добжанському (1820–1886) – «літературному критикові, повістяреві, редакторові», як визначено його в дефініції у біографічній довідці (а ми б додали ще – і театральному критикові). З цієї ж довідки дізнаємось, що Я. Добжанський вживав криптонімів: D., J. D., J. Do..... (вісім крапок), і що його статті і дрібні твори друкувалися, зокрема, в «Журналі паризьких мод» у 1841–1848 рр.; що він у 1839–1840 рр. навчався на юридичному факультеті Львівського університету, згодом перейшов на філософський факультет, але в листопаді 1841 року покинув навчання і як театральний рецензент увійшов до складу редакції «Gazety lwowskiej» і водночас до редакційного колективу літературного додатку до названої газети – «Rozmaitości», де працював до 1843 року; після цього виїхав зі Львова і повернувся до нього у 1847 році як співредактор «Журналу паризьких мод» (спільно з Ю. Дзежковським). Ще згодом – працював директором міського театру у Львові.

М. Шалата знайшов «у паперах відомого бібліографа І. О. Левицького (1850– 1913)» (РЛ, 67. – Слід сказати, що це не просто папери, а матеріали до українського біографічного словника, які зберігаються у відділі рукописів Львівської бібліотеки ім. В. С. Стефаника АН УРСР) вирізку з газети «Kurjer Lwowski» (1898. – 9 листоп. – № 280). Не назвавши самої публікації та її автора (а йдеться про статтю «Люди з сорок восьмого року. (Історичні силуети)», відомого польського історика літератури й театру Станіслава Шнір-Пепловського), Шалата процитував з неї перелік прізвищ письменників, що друкувалися там: Ю. Дзежковського, К. Уейського, Я. Захар'яевича, але чомусь зупинився перед згадкою імені Яна Добжанського...

Усе викладене вище – поки що зі сфери припущень про можливість належності Янові Добжанському криптоніма J. D. Крапку над і ставлять твердження сучасника, який того самого року, що й Добжанський, дебютував у тому самому журналі, – згаданого вище Завадського.

У цитованих уже мемуарах «Література в Галичині (1772–1848)», опублікованих у 1877–1878 рр., Завадський свідчить: «Перші літературні плоди пера Добжанського з'явилися в «Журналі паризьких мод» відразу на початках його існування. Віршики були вдалі, естетичні трактатики знаменували талант, вихований на німецьких авторах» (164). А в спогаді «З молодих літ Яна Добжанського», опублікованому, у зв'язку зі смертю письменника, в «Gazecie narodowej» (до речі, заснованій 1848 року Добжанським) за 1886 рік (№№ 246–252), Завадський подає цілком конкретну інформацію щодо криптоніма J. D.: «У «Журналі паризьких мод» друкував Добжанський свої перші авторські спроби після приїзду до Львова, – пише Завадський. – У річнику за 1840 рік знаходимо кілька його вдалих віршиків з підписом J. D., які свідчать, що кожен змолоду має свою весну і весняні мрії, котрі нівечаться з плином часу. В мрійливих напівмеланхолійних віршиках молодика немає жодного сліду тієї іронії, того сповненого холодним розміркуванням розрахунку, яким відзначався Добжанський в цілому своєму житті як письменник, публіцист і агітатор» (271).

Щодо самої дати пам'ять підвела Завадського: у річнику журналу за 1840 рік ще немає жодного твору за підписом J. D. Ці твори вміщені у другому річнику, за 1841 рік. Але Завадський засвідчив носія криптоніма J. D.

Таким чином, наведені аргументи переконливо, з нашого погляду, підтверджують докази М. Шалати про безпідставність приписування Іванові Вагилевичу тих польськомовних творів, які йому не належать. Але вони ж, ці аргументи, так само переконливо заперечують гіпотезу

М. Шалати про авторство Ю. Дзежковського і вказують на справжнього автора польських віршів і статей у «Журналі паризьких мод» за підписом J. D.– польського письменника Яна Добжанського.

Література

1. Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори // Упор., вст. ст. та прим. М. И. Шалати. – К.: Дніпро, 1982.
2. Див.: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький: Бібліогр. покажчик // Скл. М. П. Гуменюк і Є. Є. Кравченко. – Львів, 1962.
3. Див.: Рад. літературознавство. – 1983. – № 2.
4. Шалата М. Про Вагилевича, і не тільки... – Рад. літературознавство. – 1985. – № 2. – С. 66–69. Далі зазначаємо в тексті: РЛ, сторінка.
5. Назви творів подаємо за першодруками з «Журналу паризьких мод» і в тій послідовності, у якій вони там опубліковані, з позначенням дати кожного номера, а не за алфавітним принципом, як їх назвали бібліографи М. П. Гуменюк і Є. Є. Кравченко і як, у слід за ними, їх подав М. И. Шалата (РЛ., с. 66).
6. Писаня Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича і Якова Головацького (І. Онишкевича «Руська бібліотека». – Т. III., вид. «Академічним братством»). – Львів, 1884. – С. XXXII.
7. [Bielowski August] Wspomnienie o Janie Wagilewiczu. – Dziennik literacki. – 1866. – 5 czerw. № 23. – С. 357. Прізвище А. Бельовського як автора вказане у річному змісті журналу.
8. Цит. вид. – С. 359. Тут наведено уривки згаданого вище вірша «Зустріч» і віршованої повісті «Upiór» («Упир»).
9. Zacharjasiewicz Jan. Jan Wagilewicz. – Tygodnik ilustrowany. – 1866. – 4 sierp. № 358. – S. 55. Далі зазначаємо в тексті: Захар'ясевиц, сторінка.
10. Зошити ці зберігаються у Львівській наук. б-ці ім. В. Стефаника АН УРСР. – Рукоп. відділ, ф. 19, п. 1, од. зб. 14, п. 12, од. зб. 43.
11. Zacharjasiewicz Jan. Muza czy Meduza (kartka z moich wspomnień): Dla Stryja. – Lwów. – 1886.
12. Шалата М. Перші будителі народного духу в Галичині // Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. – Твори. – С. 14.
13. Zawadzki Władysław. Pamiętniki życia literackiego w Galicji. – Kraków. – 1961. – С. 150. Далі зазначаємо в тексті сторінку.
14. Коцовський В. Введене // Писаня Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича і Якова Головацького, – С. XLIII.
15. Головацький Я.Ф. Судьба одного галицко-руського ученого: (К биографии И. Н. Вагилевича). – Киев. Старина. – 1883. – Июль.
16. Цитую в перекладі І. Франка з його праці «До біографії Івана Вагилевича» (1907) // Зібр. тв.: У 50-ти т. – К, 1982. – Т. 37. – С. 335. Далі зазначаємо в тексті

том і сторінку. До речі, коментуючи зацитоване місце, упорядник тому М. С. Грицюта, йдучи за бібліографічним покажчиком М. Г. Гуменюка і Є. Є. Кравченка, перелічив як твори І. Вагилевича ,усі п'ять польських віршів і статтю «Мейербер» (див.: 37, 634). Принагідно зауважимо, що назву вірша «Відповідь на вірш «Молодість і досвід» у примітці подано із зайвими лапками: «Відповідь» на вірш «Молодість» і досвід».

17. Огоновський О. Іван Вагилевич // Огоновський О. Історія літератури рускої. – Львів, 1894, – Ч. IV.

18. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835–49//Вид. др. Кирило Студинський. – Львів, 1909. – С. 85. До речі, цитоване місце чомусь опущене при передруку цього листа у вид.: Шашкевич Маркіан, Вагилевич Іван, Головацький Яків. Твори. – С. 206.

19. Mały słownik pisarzy polskich. – Warszawa, 1969. – 4. 1.

20. Bibliografia literatury polskiej: Nowy Korbut. – Warszawa, 1968. – Т. 7.

21. Саме повістю «Плач і сміх», а не дослідженням «Сміх і плач у літературних творах», як подає Шалата в перекладі цитати з «Малого словника польських письменників». У чому ж річ? Трапився бібліографічний курйоз. У згаданому словнику написано так: «...Зійшовся з групою прогресивних літераторів, дебютуючи новелою Сміх і плач у Літературних творах (1838), виданих Ю. Дуніним-Борковським» (йдеться про названий вище збірник «Літературні твори»). М. Шалата не помітив, що в польському тексті *Śmiech i płacz w Pracach literackich* літера *w* надрукована прямим шрифтом, а не курсивом, як обидві назви, і поєднав назву твору з назвою збірника. Так з'явилось неіснуюче «дослідження» з вигаданою назвою. А ось як про цей твір написав В. Завадський: «Першу його повість Плач і сміх вмістив Борковський у Літературних творах» (156).

22. Повний комплект цього двотижневика зберігається тільки у відділі мистецтва Львівської наукової бібліотеки ім. В. С. Стефаніка АН УРСР, і лиш окремі номери є в особистій бібліотеці І. Франка (Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР).